

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-2-78-20>

УДК 75.047.071.1(477)"19"Сидорук

Денисюк О.Ю., Рафальська О.В.
Національна академія образотворчого мистецтва та архітектури**ПЕЙЗАЖНИЙ ЖАНР У ТВОРЧОСТІ ХУДОЖНИКА ВОЛОДИМИРА СИДОРУКА**

Анотація. Стаття присвячена творчості заслуженого художника України Володимира Сидорука, зокрема, найвагомішій частині його мистецького доробку – пейзажу. На прикладах відомих робіт В. Сидорука проаналізовано теми, які найчастіше обирав митець на різних етапах своєї творчості. У результаті дослідження виявлено декілька визначальних тенденцій у творчості митця: надання переваги пленерному живопису, швидке написання, домінування великоформатних робіт. Його пейзажі не надто деталізовані, не фотографічні, здебільшого виконані в імпресіоністичній манері письма. У статті стверджується, що творчий доробок Володимира Сидорука, який хоч і жив та творив за радянської доби, виразно український, академічний та ґрунтовний у своєму діапазоні художніх засобів та представлених тем, а його творчість потребує більш глибокого та системного фахового опрацювання та осмислення.

Ключові слова: Володимир Сидорук, пейзажний жанр, епічний пейзаж, сільський та міський пейзаж, реалістичний живопис.

Denysiuk Olha, Rafalska Olha
National Academy of Fine Art and Architecture**LANDSCAPE GENRE IN THE CREATIVITY OF PAINTER VOLODYMYR SYDORUK**

Summary. The article is dedicated to the creativity of honored artist of Ukraine Volodymyr Sydoruk, in particular, to the most significant part of his creative experience – landscape. Volodymyr Sydoruk's multifaceted artistic heritage is primarily a chamber and panoramic landscape: mountain, forest, marinistic, floral, urban and rural landscapes, architectural and garden-park landscapes. The artist unleashed complex compositional schemes, painted poetically and delicately. His landscapes are epic in manifesting and romantic in painting. At the examples of famous landscapes by V. Sydoruk, which, in our opinion, reveal the theme maximally accurately, the critical analysis of the artist's works has been carried out together with the analysis of the topics that were chosen most often by him at different stages of his creative life. As a result of the research, several principal trends were revealed in Volodymyr Sydoruk's creativity: preference to plein-air painting, quick painting, predominance of large-format works. His landscapes are not very detailed, not photographic, mostly drawn in the impressionistic manner of painting, but the coloristics is quite natural therein. An important detail is saturated atmospherity and rich air plan. The individual style is kept in realistic manner, yet the master often experimented. Today, the artist's name is not well known to the general public, much of his creative heritage is still under-researched by art critics. And it's despite the fact that Volodymyr Sydoruk's works are stored at many museums of the world, in famous private collections, they are often exhibited at modern art auctions. The creative works of Volodymyr Sydoruk, who lived and worked in the Soviet era, were included in the art treasury of Ukraine as brightly Ukrainian, academic and grounded in their range of artistic means and presented themes, his creative heritage is a precious achievement of the Ukrainian people, object of national pride, thus requiring deeper, more systematic professional development and reflection.

Keywords: Volodymyr Sydoruk, landscape genre, epic landscape, rural and urban landscape, realistic painting.

Постановка проблеми. Творчість заслуженого художника України Володимира Федоровича Сидорука, що залишив у спадок понад сім тисяч живописних робіт, на сьогодні залишається маловідомою. Полотно художника розмаїті, багаті колористично й композиційно, з виразними рисами національного мистецтва, стали вагомим надбанням культурного фонду держави. Нажаль, сьогодні художній спадок митця не є вагомою складовою досліджень української мистецтвознавчої науки, більше того, донині це своєрідна «terra incognita», майже незвідана мистецькою цариною. Тому такі дослідження є дуже потрібні та актуальні.

Аналіз досліджень. Джерельна база дослідження складається, переважно, із документів, відео та фотоматеріалів, що зберігаються на Україні, у родині Сидоруків – пам'ятні світлини, каталоги виставок, низка публікацій та науково-популярній літературі, журнальних та газетних статей [1]. Також використані матеріали з документального фільму «Володимир Сидорук. Художник для світу», знятий на замовлення родини

митця студією «Контакт» у 2009 році [9]. Суттєвим і головним дослідженням творчості художника є альбом-каталог робіт художника, що містить в собі близько 300 репродукцій картин художника та вступну статтю Ю. Белічко, А. Яненко [7]. Цей альбом послугував важливим підґрунтям для дослідження, дозволив сповна провести мистецтвознавчий аналіз робіт майстра завдяки якісним репродукціям. Варто також відмітити статтю Ігоря Сударикова «Доля і праця», в якій автор знайомить широкий загал читачів із раннім періодом творчості художника [8]; публікацію Володимира Підгори «Неосяжність таланту і працездатності», де підсумовується творчий внесок художника у культурне життя України [6]. Проте, на сьогодні все ще немає жодного монографічного дослідження життя та творчості митця.

Мета статті – дослідити та проаналізувати творчий доробок художника, зокрема, у пейзажному жанрі.

Виклад основного матеріалу. Володимир Сидорук народився 03 січня 1925 року в місті Ржищів Київської області. В 1939 року вступив

до Республіканської художньої школи імені Тараса Шевченка, що в Києві. Першими вчителями майбутнього художника були І. Хворостецький та Ю. Киянченко. Під час Другої світової війни 1941 року був призваний до армії, де проходив службу художником при Станіславському пере-сильному пункті обласного військомату в званні рядового до 5 вересня 1945 року. На службі був тяжко поранений, втратив безцінний зір, який згодом відновився лиш на одне око. Після демобілізації В. Сидорук одружився і залишився жити в м. Івано-Франківськ (колись Станіслав – авт.). Там завідував художньою майстернею і водночас працював художником-постановником декорацій музично-драматичного театру ім. Франка [1]. У 1950 році художник разом з родиною повернувся до Києва, де вступив до Київського кооперативного товариства художників. З 1954 року – активно приймав участь у художніх виставках; з 1957 року – член Національної спілки художників України. За життя митця відбулося 12 персональних виставок. Помер Володимир Сидорук 16 грудня 1997 року у м. Ірпінь, що неподалік Києва [4].

Пейзаж займав значну частину всього мистецького доробку майстра. Художник вирізняється серед інших українських пейзажистів ХХ століття тим, що писав роботи великих форматів, оспівуючи природну стихію на численних панорамних полотнах. Окрім того, у спадщині майстра є велика кількість сільських та міських пейзажів, написаних здебільшого в Україні, а також численні поєднання пейзажу й різних архітектурних форм, садово-паркових пам'яток культури по всьому світу. Окрім реалістичних пейзажів, Володимир Сидорук експериментував і створював абстрактні композиції.

Художник любив працювати на пленері. Природа на картинах художника оживає у своїй величч, демонструючи розмаїту палітру барв. Майстер не займався копіюванням, а знаходив колорит, настрій, будував незвичні композиції. А ще писав швидко, не очікуючи слушного моменту, без попередньої підготовки та ескізів. Про це розповідають його близькі та рідні [5]. Так, М. Лукавецький згадував: «Поки інші замалювали невеликі ескізи, Володимир Федорович написав полотно 200x250 см» [2, с. 98]. Або пригадували випадок, як він під час прогулянки написав полотно «Башта Корнякта» за дві години [7, с. 12].

Любов до роботи з натури привив художникові його вчитель І. Хворостецький і цьому уподобанню він залишався вірним протягом всього життя. Багато мандруючи, художник не втомлювався дивуватись красі світу, яка давала наснагу творити. Велика кількість робіт присвячена Києву та його рідному містечку Ірпені, де художник прожив до кінця життя. Серед них: «Київ. Річка Либідь» (1950), «Безкраї простори молодого Ірпінського лісу» (1954), «Заплава р. Ірпінь з ліліями» (1959-ті рр.), «Верби після бурі» (1957), «Берізки» (1957), «Ірпінська пойма з сіялкою» та «Ірпінська пойма перед грозою» (1950-ті рр.), «Панорама Дніпра» (1959), «Дніпровські далі» (1963), «Лісова алея» (1965), «Берези» (1965) та інші.

У родині художника зберігається полотно, а також чимало фотографій його картин, місце знаходження яких наразі невідоме. Вони на сьогодні фактично випадають із масиву робіт, на яких

базується їх сучасний мистецтвознавчий аналіз. Ознайомлення з «живою» творчою спадщиною митця дозволяє більш наочно проаналізувати стилістику, авторський почерк, виділити основні його риси: холодний колорит, або контраст холодних і теплих відтінків, витончений перехід, тонова розтяжка, гнучкий мазок, змієвидні лінії тощо.

Художник часто писав камерний пейзаж. Наприклад, в роботі «Ірпінський Дім творчості письменника. Озеро» (1991) він змальовує майже казковий вид на озеро, що знаходилось в його рідному місті. Володимир Сидорук закриває простір картини сплетінням зеленкуватих тонів, однак не позбавляє внутрішньої атмосферності. Камерний пейзаж без відчуття стоп-кадру. Колір спокійний, пастельний і оксамитовий, вохристі й зеленкуваті тони наповнюють теплом з прохолодною даллю.

Важливе місце у мистецькій спадщині художника посідає численна кількість пейзажів Гуцульщини і Карпат. Художник захоплюється гірським, сільським пейзажем, часто з жанровими сценами на дальньому плані. Домінує золотаво-охристий колорит у поєднанні з холодною синявою, наприклад, в картині «Стожки» (1987) у якій він ніби протиставляє два світи – неосяжну гірську велич і теплий момент сьогодення. Художні форми Володимира Сидорука зазвичай не статичні, вони живі й звиваються на полотні спіраллю. Проте, в даній роботі художник розгладжує поверхню полотна, що дозволило позбавити його від зайвої метушні, навіть не дивлячись на хід робітників. Динамічний плин світу протиставлений монументальній статичності гір.

Загалом, для пейзажних мотивів улюблених українських Карпат митець обирає форматні полотна і використовує усе багатство своїх стилістичних прийомів – виразно зображає деталі, насичує полотно соковитими барвами, вдихає повітря, обирає монументальні краєвиди. Майстер відмінно опрацьовує просторову побудову композиції, зберігаючи на будь-якому форматі полотна фізично відчутну велич небокраїв та потужних гірських вигинів.

В картині «Гуцульське подвір'я. Петрусь та Говерла» (1980-ті рр.) художник зображає тендітні дерев'яні будівлі гуцулів на фоні епічних Говерли і Петруся. Вони ще не раз стануть героями картин В. Сидорука, але завжди зі зверхністю дивитимуться на глядача. Кольори чисті, майже позбавлені тонової розмаїтості, що кристалізує ідеальне роздолья гармонічного пейзажу. Простір неба й глибина далей в блакитно-ліловому тумані, соковитість степових трав і вологість повітря наділяє пейзаж урочистістю. Відчутний реалізм із особливою вірністю найкращим академічним зразкам живопису. Це полотно є частиною великої серії пейзажів Карпатських рівнин та гірських перевалів.

Велич стихії води так само приваблювала художника своєю потужністю і мінливістю. Свідченням цього стають численні пейзажі водоймищ, міських й гірських озер, річок і особливо водоспадів. Наприклад, «Водоспад Гук» (1950), «Карпати. Водограй в Шешорах» (1984) та інші. Водоспади В. Сидорук пише романтичними та поетичними, без драматизму. Легкий перехід напівтонів супроводжується димкою розпорошеної в повітрі води. В картинах «Опшеницька гать на

Чорній Тисі» (1960) або «Гуцульський водограй» (1975), з колекції Музею мистецтв Прикарпаття в Івано-Франківську, романтичний настрої доповнений людськими будівлями, соковита зелень у поєднанні з вохрою та небесно блакитним, невимушене зображення мінливості природи.

Збереглись свідчення колег художника про те, яким був його основний метод роботи над полотном: «...Ми працювали в пленері творчо, з метривими полотнами, шукали цікавих гірських мотивів і перенесли на них красу гірської природи. Так, в Косові нами був написаний водоспад «Гук» (...). Якщо проаналізувати творчі роботи Сидорука і мої, то вони в першу чергу відрізнялись колоритом, він всі роботи свої писав в холодних тонах, я в основному – в теплих, він любив дуже деталізувати дрібні нюанси, я в більшості пропускав деталі...» [3, с. 57].

Окрім бурхливого водного руху, Володимир Сидорук часто зображає спокійне плесо озер, набагато рідкіснішими є зображення моря, але роботи на кшталт «Нічний прибіт чорного моря» (1983) показують наскільки художник любив могутність морського пейзажу. Використаний тут контраст коричневого і чорного кольорів із зеленкувато-охристою водою, спіненою верхівкою хвиль демонструє подекуди рішучий характер пейзажів художника.

Цікавими є експерименти з пейзажами улюблених місць художника. У роботі «Гірська річка» (1967) композиція незвичайна – посеред могутніх розломів гір тече стрімкий потік гірської річки. Масштаб проглядається на фоні поміщеною в центрі фігурою гуцула. Інша композиція у роботі «Заплава р. Ірпінь з ліліями» (1950-ті рр.), де невагомими рухами пензля художник пише імпресіоністичне враження від весіннього пейзажу. Водна стихія в пейзажах Володимира Сидорука майстерно вихоплена пензлем із звичного плину часу.

Художник не залишався байдужим до квітів, він їх писав багато, у різному форматі та композиції, часто це цілий квітковий пейзаж. Найбільше любив символічні мальви: «Маки та мальви в саду» (1957), «Мальви» (1957), «Мальви на сонці» (1968 і 1975 рр.), «Мальви» (1969) та ін. [7]. Ці квіти стали для нього своєрідним талісманом. Чисті кольори брунатного, рожевого, сонячного жовтого з'являлись на тендітних пелюстках. Художник завжди писав квіти фрагментарно, щоб глядач міг вдосталь насолодитись їх красою і ніжністю. На численних роботах автора, кожний бутон виписаний ідеально, відчувається тендітність пелюсток, їх прозорість у променях сонця. А скільки ще українських квітів й досі квітне на полотнах художника: «Будяки» (1957), «Гладиолуси» (1961), «Каштани квітнуть» (1962), «Маки махрові» (1963), «Яблуневий цвіт» (1968), «Білі маки» (1968), «Маки та дельфініум» (1969), «Коров'як в полі» (1969), «Бузок» (1969), «Гортензії» (кін. 1980 рр.), «Київські каштани» (1985) та ін. [7]. А в картині «Соняшники після дощу» (1970-ті рр.) квіти написані у зріст людини. Схиливши пишні жовті голівоньки, вони тонуть у темряві глибокосинього похмурого неба, відчувається тяжкість – можливо алегорична алюзія, що справляє неймовірно сильне експресивне враження.

Епічний пейзаж та панорамні живописні полотна великого розміру – особисте досягнення Володимира Сидорука. Прикладом натхненної

роботи над панорамними пейзажами може послугувати картина «Ніагарський водоспад» (1994) – вінець у мистецькому доробку майстра. Художник написав половину полотна (127x308.5 см) на пленері, іншу половину дописав вдома, а Валентина Сидорук (невістка художника – авт.) власноруч зшила частини полотна [5]. Монументальна велич водяної стихії в повну широту і повну висоту на картині вражає не менше ніж вид водоспаду наживо. Водограй не стиснений рамками, відчувається простір. Художник пускає на водяну гладь катер, щоб ще краще підкреслити масштаб самого водоспаду й своєї роботи. Клуби могутньої води розбиваються об кришталеве плесо добре прописаної водяної гладі. Митець використовує максимально природні напівтони.

Епічних робіт у художника чимало, серед них: «На Ріці приходить зима» (1982), «Біт за Тернопіль» (1983), «Нічний прибіт Чорного моря» (1983), «Київ забудовується» і «Київ забудовується. Лівий берег» (1950-ті рр.), «Панорама Дніпра» (1959), «Панорама з Петрусем та Говерлою» (1964 і 1969 рр.), «Фортеця Сороки» (1965), «Кар'єр в Гікорях» (1966), «Річка Тетерев» (1970), «Дністер» (1994) та ін. [7]. Що особливого у всіх епічних пейзажах художника – це мерехтіння повітря, простір полотна поринає у повітряний туман. Від цього кольорова гама тонів збагачується свіжим, більш прохолодним тоновим діапазоном. В неймовірній панорамі «На Ріці приходить зима» (1982) зображена просто казкова димка хмар, що охоплює могутні гори, але цілком реалістично прописані найтонші деталі. Човник стрімко прорізає глибокий простір картини змінюючи статичність пейзажу на оживлене дійство. Навмісно маленькі образи тварини й човнів – це алегоричне нагадування про плинність життя і дійсне безсилля перед природною стихією. Картина, що надихнула художника написати шестиметрову панораму в аеропорту Адлер (сьогодні місце знаходження полотна невідоме – авт.). Загалом панорамні пейзажі художника справляють експресивне враження, адже апелюють не до споглядання, натомість до глибоких відчуттів і переживань.

Звичайно, окрім величного епічного пейзажу, де локації були старанно відібрані художником, Володимир Сидорук захоплювався і камерним ліричним пейзажем. Наприклад, робота «Березовий гай» (1965), в якій художник спостерігає за красою тендітних берізок, відчувається, що його зачаровують їх довгі та ніжні стовбури. Варто згадати, що художник виконував замовлення для музею Природознавства в Києві (сьогодні – Національний Науково-природничий музей – авт.). У родини збереглися фотографії камерних лісових пейзажів для цього музею, написаних із звичною увагою до найменших деталей [1].

Володимир Сидорук зберіг ніжну любов до сільських пейзажів, до широкі людської праці, спокою і теплоти цих країв. Він багато мандрував Україною і замальовував усе побачене. Наприклад, будучи ще юним художником Володимир Сидорук створив свою роботу «Хата баби Вівді в Ржищеві» (1940), де бачимо часто повторюваний мотив хатини у садку й вперше окреслена колористична програма усього мистецького доробку автора. Це градація усіх відтінків жовтого і синього кольорів,

що часом різко контрастують між собою. На передньому плані бачимо осяяну світлом хатину, яка від старості похилилася до землі. Майже зруйнована, вона залита сонцем, скошені вхідні двері зовсім не лякають. Загальний настрої картини не про руйнування і старість, а про тепло й затишок, про щирість господарів.

Найбільше, однак, у художника сільських пейзажів Гуцульщини, це роботи, на кшталт, «Гуцульське подвір'я» (1980-ті рр.), «Подвір'я вівчара» (1950-х рр.) де зафіксовані гуцульські хатини, що потопають у зелені, завдяки таким полотнам легко відтворювати пам'ятні речі, створювати музеї й зберігати культурну історію. Автор завжди вибирає вдалі точки зору для картин, наприклад у «Подвір'я вівчара» – ми стаємо причетними до життя корінних гуцулів.

Як уже зазначалося, Володимир Сидорук багато мандрував. Окрім подорожей Україною, йому пощастило побувати в різних країнах світу: Вірменії, Канаді, Угорщині, Іспанії, Польщі та ін. Художник відвідував найкрасивіші місця в цих країнах і багато писав красу архітектурних пам'яток та міських пейзажів. Чимало з цих робіт були написані також на замовлення. Митець дарував музеям свої роботи, друзям, або писав на замовлення. Багато полотен, наразі вже неможливо віднайти, але те, що збережено та відомо залуговує особливої уваги.

Зауважимо, що сірого буденного і нецікавого міського пейзажу у Володимира Сидорука не знайти. Пік творчого злету митця припав на радянські часи, коли архітектура ставала надто прямолінійною і типовою. Тому художник шукав більш романтичні міські види. Наприклад, робота «Київ забудовується. Лівий берег» (1954 р.), написана у світлих тонових рішеннях, у панорамному форматі. Цей пейзаж набуває ліричного й імпресіоністичного характеру завдяки прозорим фарбам, що покликані наповнити картину повітрям та легкою димкою мерехтливого кольору. Якщо говорити, про сучасний міський інтер'єр, то навіть його художник зображав з романтичним настроєм. У роботі «Готель. Канів» (кін. 1960 р.), митець показує готельну терасу з прекрасним краєвидом, але поміщає в композицію дівчат в національному вбранні, вдихаючи поетичність.

Архітектурний пейзаж представлений досить широким спектром робіт, митець старанно та фотографічно зображує на полотнах споруди, наприклад «Почаївська лавра» (1965). Справа в тому, що художник неодноразово залишав роботи у краєзнавчих музеях, чи адміністративних спорудах, де картини становили живописну інформативну цінність. Та частіше всього, на полотнах Володимира Сидорука з'являються дорогі серцю місця, або ті, що вразили майстра гармонією архітектурної та мистецької форми. Такі роботи як: «Вечір на Кременецькій фортеці» (1958), «Карпати. Струківська церква в с. Ясеня» (1965), «Фортеця Сороки» (1965), «Почаївська лавра» (1970-ті рр.), «Севастополь. Пам'ятник загиблим кораблям» (1972 рр.), «Острів святого Карапету» (1970), «Вірменія. Фортеця та музей Еребуні» (1980-ті рр.), «Фортеця Баграта» (1980-ті рр.), «Фортеця Хотин» (1980-ті рр.) та інші [7].

У мистецькому доробку майстра можна знайти роботи як із реалістичним і спокійним колоритом

так із драматичною рефлексією. Інколи художник працює на грані декоративної стилістики, використовує контрасти переважно глибоко синього і жовтого, червоного кольорів, наприклад, на картині «Виноградники Криму» (1987), «Карпатський шлях» (1960-ті рр.) тощо. Окрім того, художник часто експериментує, як у роботі «Мати-берегиня з дочками» (1960-ті рр.), де побудоване ним зображення нагадує природні тріщини скелястих гір. Вочевидь, робота над гірськими пейзажами навчила художника помічати найтонші деталі. Картини нагадує про важливу роль Жінки, Матері, Берегині. Обличчя персонажів тонуть у хаосі тріщин, камінних розломів, кольорових переливів, але обличчя Берегині чітке і ясне. Як бачимо, цікавими виявляються не тільки задуми художника, але й їх художне рішення.

Володимир Сидорук легко працював на замовлення і цим підтримував достаток своєї сім'ї, тому мав змогу вдосталь писати у власне задоволення. Він так барвисто і натхненно малював квіти, річки, гори, села і ліси, що майже половина робіт майстра – це пейзажний гімн торжества природи. У творчій спадщині митця розмістились тисячі пейзажів, які комплектуються тематичними серіями, які, однак, не були зафіксовані самим художником, настільки великою була їх кількість. У родинному будинку художника, який отримав звання музею-садиби імені В. Сидорука в місті Ірпінь (на фасаді також розміщена меморіальна дошка з автопортретом митця – авт.), окрім дорогоцінної живописної спадщини Володимира Сидорука, зберігаються численні ескізи та майбутні задуми картин, зарисовки, підмальовки, що так і не були втілені у життя. Єдині зберігачі творчого доробку майстра – це родина художника.

Висновки. Багатогранна художня спадщина Володимира Сидорука – це насамперед камерний та панорамний пейзаж: гірський, лісовий, мариністичний, квітковий, міський та сільський пейзажі, архітектурний та садово-парковий пейзаж. Його живопис – це багате буйство колористики й пластичності мазка, найтонші почуття в квітах й природі. Художник будував непростої схеми композицій, водночас писав поетично і витончено. Його пейзажі епічні у прояві та романтичні у живописі. До роботи ставився відповідально, навіть ескізи залишив довершеними, вони містять основну композицію, колорит і настрої картини. Отже, Володимир Сидорук майстер чуттєвого пейзажного багатства, проте не дивлячись на експерименти, він насамперед – живописець академічного стилю.

В статті вперше здійснено мистецтвознавчий аналіз невеликої частини пейзажної спадщини, переважно акцентуючись на широкий жанровий та тематичний діапазон. Роботи майстра представлено через критичний авторський аналіз. Авторами підмічено зростаючий мистецтвознавчий інтерес до творчості, романтики та реалізму пейзажів Володимира Сидорука. Його полотна постійно набувають все більшої цінності, активно розпродаються на аукціонних торгах, що упевнює: творча спадщина художника – це дороге надбання українського народу та предмет національної гордості, тож потребує більш глибокого та системного фахового опрацювання та осмислення.

Список літератури:

1. Архів документів родини Сидоруків. Приватний архів Рафальської О. Копії, 2019.
2. Волошин Л.В. Ярослав Лукавецький: М'ялярство. Рисунки. Сценографія. Львів-Івано-Франківськ, 2008. 124 с.
3. Гавата Б. Сповідь перед майбутнім. Івано-Франківськ, 2003. 124 с.
4. Зборовський А. Смерть художника. *Передмістя*. 1997. № 45. С. 1–2.
5. Інтерв'ю з Валентиною Афанасіївною Сидорук. Аудіозапис. Приватний архів О. Рафальської, 2019.
6. Підгора В. Неосязність таланту і працездатності. *Культура і життя*. 1998. № 50. С. 1–2.
7. Сидорук Володимир: 1925-1997. Альбом / вступне слово Ю.В. Белічко, А.А. Яненко. Київ, 2007. 336 с.
8. Судариков І. Доля і праця. *Україна*. 1989. № 23. С. 16–18
9. Художник для світу. В. Сидорук: документальний фільм. Київ, 2009. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=NJIYg5fmAYk> (дата звернення: 20.06.2019).

References:

1. Archiv documentiv rodini Sidorukiv (2019). Privatniy archive Rafalskoi O. Kopii [Private archive of Rafalska O. Copy]. (in Ukrainian)
2. Voloshin, L.V. (2008). Yaroslav Lukavezkiy: Maliarstvo. Risunki. Szenografia [*Painting. Drawings. Scenography*]. Lviv-Ivano-Frankivsk: ZUKZ. (in Ukrainian)
3. Gavata Bogdan (2003). Spovid pered maybutnim [Confession before the future]. Ivano-Frankivsk: Narodne mystetstvo. (in Ukrainian)
4. Zbrovskiy, A. (1997). Smert hudoznyka [The death of the artist]. Irpin: Peredmistia. (in Ukrainian)
5. Intervyyu z Valentinoyu Afanasievnoyu Sidoruk (2019). Audio zapis. Privatniy archive Rafalskoi O. [Audio recording. O. Rafalska Private Archive]. (in Ukrainian)
6. Pidgora, V. (1998). Neosiaznist' talantu I prazezdatnosti [Lack of talent and ability to work]. Kiev: Kultura i zittia. (in Ukrainian)
7. Belichko, Y.V., & Ianenko, A.A. (2007). Sidoruk Volodir. 1925-1997. [Sidoruk Volodir. 1925-1997] Kiev: Galereia. (in Ukrainian)
8. Sudarikov, I. (1989). Dolia i prazia [Fate and work]. Kiev. (in Ukrainian)
9. Hudoznik dlia svitu. V. Sidoruk: dokumentalniy film (2009) [Artist for the world. V. Sidoruk: documentary]. Kiev: Kontakt. (in Ukrainian)